

О.Дяків – теоретик та публіцист національно-визвольного руху 1940-их років

Анотація. У статті проаналізовано теоретичну спадщину одного з видатних діячів національно-визвольного руху 1940-х років О.Дякова (Горнового). З ряду його статей виокремлено погляди публіциста на проблеми державного будівництва, критику більшовицького ладу та роль ОУН і УПА.

Особистість О.Дякова, як діяча Головного осередку пропаганди при Проводі ОУН, Крайового Провідника ОУН Львівського краю, члена Проводу ОУН на Українських Землях, заступника Голови Генерального Секретаріату Української Головної Визвольної Ради (УГВР), нагородженого Золотим та Срібним Хрестами Заслуги, безперечно заслуговує на належну увагу.

Весь обсяг публіцистичної спадщини О.Дякова ще невідомий. Оpubлікована за кордоном збірка “Ідея і Чин” нараховує тринадцять статей, хоча достеменно відомо, що у ній зібрано не всі праці, які були написані публіцистом. На даному етапі дослідження нами виявлено та використано ще три неопубліковані праці.

Щодо історіографії проблеми, то на сьогодні нам відомі лише окремі статті Г.Дем’яна, І.Дмитріва, І.Гулика, Ю.Киричука, О.Панченка, котрі зробили загальний огляд його праць, опублікованих у збірці “Ідея і Чин” (1968р). Такі науковці як Т.Андрусак і П.Потічний уже здійснили спробу порівняти ідеї та думки О.Дякова та інших публіцистів.

Дещо детальніше зупинився на постаті О.Дякова А.Русначенко. У своїх монографіях “Розумом і серцем” та “Народ збурений” дослідник робить тематичний поділ його ідей. Він, зокрема, вводить до наукового обігу невідомий лист публіциста до З.Карбовича (Я.Стецька), який великою мірою був відображенням думки усього підпілля на українських землях.

Ми спробуємо виокремити серед публіцистичної спадщини О.Дякова та проаналізувати ряд моментів, які стосуються державного будівництва та бачення теоретиком майбутньої української держави, критики російського імперіалізму, ролі у визвольній боротьбі ОУН та УПА.

Окремої статті, яка б розкривала державотворчі погляди О.Дякова, немає. Різні аспекти побудови держави ми можемо простежити у таких статтях як “Підсумки успіхів нашої національно – визвольної боротьби”, “Перспективи нашої боротьби”, “СССР – країна найжорстокішого гноблення народів і визиску працюючих”, “Ганьба ХХ-го сторіччя”, а також у листі теоретика до З.Карбовича.

У статті “Підсумки успіхів нашої національно – визвольної боротьби” публіцист аналізує причини невдач боротьби за незалежність на етапі визвольних змагань 1917-20рр.

Головною причиною їх поразки О.Дяків бачить у тому, що “український народ у своїй масі був ще не дозрілий до самостійного життя. Національна свідомість народних мас була тоді низька, а у значної частини народу її взагалі не було” [12,67]. Тепер же, вказує автор, “хвиля народного піднесення, народ згартувався став організований і готовий до жертви” [12,67].

Велике значення О.Дяків надає втягненню в боротьбу “найвідсталіших теренів і населення, яке в ході боротьби цілком відродилося”. Публіцист має на увазі консолідацію навколо ідеї самостійної держави населення Полісся, Лемківщини, Придніпров’я. “Національно-політична зрілість та стан організованих політичних сил, - вказує О.Дяків, - основні чинники для здобуття незалежності”, а, отже, і подальшої розбудови держави [12,67].

Другий момент, на якому варто зупинитись при розгляді державотворчих ідей публіциста - це поняття нації. Його суть він розкриває у статті “Перспективи нашої боротьби”: “Нація – сукупність всіх живих, мертвих і ненароджених. Для якої ми працюємо і життя віддаємо, але і від неї одержуємо все те, що кожному як одиниці для його індивідуального розвою конечне. Наш девіз: через добробут, розквіт і ріст нації - до добра, щастя і розвою одиниці” [11,76]. У праці “Перспективи нашої боротьби” він

нагадав, що Третій Надзвичайний Великий Збір ОУН постановив позитивне ставлення до всіх народів, що замешкують українські терени [11,78]. "Саме національними шляхами йдуть всі передові держави. І нам нема чого шукати інших концепцій крім національної" [11,78].

Публіцист, що й не дивно, йде в руслі українського націоналізму: першоосновою держави він бачить ідею нації, хоча не вказує кого він зараховує до української нації. О.Дяків розкриває своє ставлення до нацменшин. І, потрібно відзначити, розбиває усі звинувачення на адресу українського націоналізму у шовінізмі: "Тільки вороги сміють нас прирівнювати до людиноненависницького націоналізму німецького типу,-продовжував О.Дяків у статті "Наше становище до російського народу". Щодо ставлення до росіян, то воно нічим не відрізняється від становища до інших народів і впливає згасла: " Воля народам, воля людині "[9,153].

Цікавими є ідеї публіциста щодо соціально-економічного ладу. Це питання розкрито у статтях "СССР – країна найжорстокішого гноблення народів і визиску працюючих" та "Ганьба ХХ-го сторіччя".

На елементарному прикладі села з усіма категоріями населення (держава), жителі якого обирають собі вїта (владу), О.Дяків накреслює п'ять схем соціально-економічних відносин: 1) відносини початкового розвитку капіталізму, коли поміщики ставали біля керма держави; 2) подальший розвиток капіталістичних відносин, коли влада значною мірою залежна від поміщиків; 3) до влади приходять " бандити " і змушують поміщиків ділити капітал (гітлерівська Німеччина); 4) владу захоплюють "бандити" і забирають повністю все у поміщиків (СРСР); 5) влада незалежна від поміщиків і капіталу (в ряді розвинутих країн Європи) [15,195]. Саме останній схемі надає перевагу О.Дяків. Влада жодною мірою не повинна залежати від приватного капіталу, бути його знаряддям. "Брехня про те,- писав автор,- що український національно-визвольний рух змагає до встановлення поміщицько-капіталістичного ладу в Самостійній Українській Державі. А навпаки, за ліквідацію великої земельної власності, за націоналізацію промисловості, торгівлі, банків, за побудову нового суспільного ладу, за якого на правду уникне експлуатації людина людиною " [3,347].

У листі до З.Карбовича, О.Дяків, розвиваючи цю думку, підкреслював: "Коли йдеться про націоналізацію у суспільну власність знарядь і засобів виробництва, то це не означає, що ОУН виступає за колгоспи, ні – вона за власність селян на землю і одноосібні господарства. Але власником і землі, і знарядь, і засобів є цілий народ " [7,383]. Автор допускає кооперативну власність, але не вважає її основою сільськогосподарської системи України [14,383]. У "Листі до друзів за кордоном" (червень 1950) О.Дяків висловлює ту ж думку: "Ми за розпуск колгоспів, за передачу землі у власність селянам у формі одноосібних трудових господарств. Але найвищий суспільний власник землі, як і знарядь і засобів виробництва являється народ " [4,156].

Наступний момент, на котрому варто зупинитися, – це бачення О.Дяковим майбутнього політичного режиму. У листі до З.Карбовича автор дає своє розуміння демократії як політичного ладу: "Вона повинна бути в основі нашого політичного руху, але потрібно думати тільки над конкретною формою. Бо сама по собі демократія не є ані найбільшим злом, ані найбільшим добром. Творить зле чи добре кожна конкретна демократична система "[14, 383].

Немає сумніву, що думки О.Дякова були відображенням суспільно-політичної думки підпілля на українських землях. Як згадував у розмові з автором В.Кук, публіцисти збройного підпілля публікували статті лише після обговорення їх Проводом ОУН, особливо якщо це стосувалось таких важливих питань як державотворення та критика більшовицького ладу[21].

З неопублікованого листа В.Кука до О.Дякова впливає, що перший повністю погоджувався з думками публіциста щодо демократії. Особливо з його твердженням, що демократія може перерости в анархізацію всіх форм суспільно-політичного життя у

державі. І підкреслив, що “перенесення цієї закордонної демократії в українські землі в такому вигляді, в якому вона там процвітає, – напевно завалить всю державність” [6,74].

Реалізм та тверезість думки бачимо і у ставленні О.Дякова до зовнішніх сил. Тут він однозначно виступає за вихід українського народу на міжнародну арену як самостійного партнера [12,65]. Публіцист позбавлений ілюзій того, що допомога інших країн є безкорисливою як у боротьбі за державу, так і в подальшому її існуванні, а тому, зазначає: “Сподівання на опіку може завершитись елементарною зміною поневолення” [16,99].

Таку ж думку знаходимо і у рішеннях Третього Збору: “ОУН проти того, щоб один нарід, здійснюючи імперіалістичні цілі, “визволяв”, “брав під опіку” інші народи, бо за цими лукавими словами криється один зміст – поневолення, насильство, грабунок” [2,271].

Аналізуючи зовнішній чинник, О.Дяків відзначав: “Ми не відкидаємо союзників, але союзників, а не опікунів” [18,93]. У статті, опублікованій у журналі “Юнак” (1943р), він особливо наголошував на тому, що найбільшим злом української історії була орієнтація на чужі сили, оскільки останні приводили до загибелі державності [17,32].

Охарактеризувавши погляди О.Дякова щодо держави та державного механізму, ми можемо простежити певну концепцію. Поняття нації як найвищого блага є стрижнем його світогляду, проте він виступає за позитивне ставлення до всіх народів, що населяють Україну. Одним з вирішальних чинників у здобутті та розбудові держави є консолідація нації навколо однієї ідеї.

Державний лад за О.Дяковим повинен бути демократичним, але демократія має відповідати умовам дійсності, вимогам часу.

В основі економічного ладу має бути суспільна власність на засоби виробництва та землю і їх відповідне використання (мабуть, щось на зразок оренди) як окремо взятими громадянами, так і їх спілками (кооперативами).

На міжнародній арені Українська Самостійна Соборна Держава повинна виступати як ні від кого не залежний гравець, який ставить на власні сили і зорієнтований на інтереси виключно своїх громадян.

Наступний момент, на якому ми зупинимось – це критика О.Дяковим більшовицького ладу. Потрібно відзначити, що ця тема займала у публіцистичній спадщині діяча одне з головних місць. Аналіз більшовицького ладу та його критика відображені у статтях: “Наше становище до російського народу”, “СССР – країна найжорстокішого гноблення народів і визиску працюючих”, “На большевицькому ідеологічному фронті”, “Про свободу преси в СРСР”, “Шовіністичне запаморочення та русифікаційна гарячка большевицьких імперіалістів”, “Ганьба ХХ-го сторіччя”, “Четверта сталінська п’ятирічка” і “Кінець другого етапу большевизації країн Центральної та Південно-Східної Європи”.

Жовтень 1917 року О.Дяків вважав початком зародження імперіалізму нового типу. Простежуючи узурпацію більшовиками влади, він звертає увагу на те, що В.Ленін та його соратники скористались незадоволенням багатонаціонального населення діяльністю Тимчасового уряду, висунули популістські гасла аби прихилити на свій бік знедолені народи імперії, пообіцяли їм все, щоб згодом забрати ще більше [15,169].

У своїх працях він приділив значну увагу походу більшовиків проти молодих республік під лозунгом визволення. Тому 1918-21 роки О.Дяків вважає періодом відновлення Російської імперії, тепер вже не царської, а комуністичної [15,169]. До 1934 року СРСР став більшовицьким і за формою, і за змістом, і ще й з ідеєю світової революції. Для здійснення експансіоністських планів потрібна армія, а, отже, важка та інші галузі промисловості, які працюють на військову сферу [15,176].

Усвідомлюючи ці плани нової влади та її імперіалістично-класовий характер О.Дяків висвітлює радянський економічний лад. Останній у нього підпадає під схему, коли до влади приходять “бандити” і забирають усе силою у поміщиків та й у простого

народу [15,200]. “СССР - це монополіст на ринку праці, з усіма похідними. А великі суми від визиску працюючих ідуть на: 1) вигідне життя партійно-енкаведистсько-емгебістських паразитів; 2) на підготовку загарбницьких воєн; 3) пропаганду і сітку агентів за кордоном” [15,202]. Далі публіцист показує, що індустріалізація і колективізація в СРСР - це зовсім не побудова соціалізму. Це нова експлуаторська більшовицька система, нічим не краща від капіталістичної [7,296]. І характеризується вона такими ознаками: 1) повною ліквідацією політичних та економічних завоювань робітників і селян, привілейованим становищем маси більшовиків та зростанням класових протиріч; 2) цілковитою ліквідацією демократії, монополією правлячої партії на управління державою; 3) остаточним оформленням двох нових класів: експлуаторського – “сталінських вельмож”, і експлуатованого – “радянських працюючих”; 4) повним поневоленням усіх народів СРСР, закріпленням колоніального стану, переходом на шлях великоросійського шовінізму [7,296-297].

О.Дяків переконливо доводив, що більшовики корінним чином відійшли від букви марксизму, оскільки в СРСР не є знищена експлуатація людини людиною. Тому, мовляв, Марксів критика капіталістичного ладу цілком актуальна, якщо її прикласти до більшовицького ладу і політики Москви [8,240]. Атому основна роль більшовицької партії підкреслював автор, заключається не в боротьбі проти експлуаторських класів, а в охороні великодержавницьких планів [8,240].

Проаналізувавши діяльність більшовиків, О.Дяків прийшов до висновку, що марксизм є тією теорією, що найбільше б'є по них самих, оскільки цілковито заперечує більшовицьку теорію і політику [8,254]. А основним аргументом на користь цього він бачить у тому, що в СРСР немає суспільної власності на засоби виробництва, ними володіє лише більшовицька партія [8,256].

О.Дяків вказує також на хиби комуністичної критики капіталістичної держави: що, ніби, немає демократії де існує нерівність класів та, що в ССССР немає класів і визиску. Маркс і Енгельс говорили, що визиск людини людиною може бути не лише через приватну власність, але ми бачимо, що не тільки приватна власність є джерелом творення класів. “В ССССР експлуаторський клас утворився не на основі приватної власності, а необмеженої політичної влади, яка зосереджує в своїх руках всі багатства країни. Процес, що відбувається в ССССР протилежний до капіталізму: там багатство приводить до влади, а тут (в СРСР) влада до багатств” [15,210].

Підсумовуючи відхід більшовиків від теорії Маркса-Енгельса, публіцист зазначає: “Фронт, як бачимо тріщить по всіх швах, він розвалюється. З одного боку вони не відмовляються від теорії Маркса, а з іншого говорять, що це зміни продиктовані часом і що Маркс та Енгельс застаріли в ряді питань. На справді, вони вже в корені заперечують марксистську теорію, а на практиці – ще з самого початку [8,240].

І на основі цього він робить висновок, що в Радянському Союзі немає ніякого соціалізму, а отже не може бути переходу до комунізму. Тим більше, що сталіністи уявляють комунізм, як радянська влада плюс атомна бомба [8,250].

Критикуючи так звану радянську демократію, О.Дяків зазначає, що радянський лад – це наскрізь недемократичний лад у суспільно-політичному житті. На практиці заперечується все те, що сказано в конституції про загальні, прямі, рівні вибори. Списки кандидатів визначаються у партійних кабінетах. Конституція закріплює, що керівним ядром усіх організацій трудящих: рад, профспілок, комсомолу, культурно-освітніх товариств є партія. Відповідно, народним є не те, що впливає з волі народу, а те, що корисне партії [15,200].

Він звернув увагу на те, що в СРСР нема ніякого правосуддя, ніякої законності, свобода преси, зборів, релігії, право недоторканості особи і життя цілком перекреслені [15,188].

Характеризуючи становище преси, яка в більшовицькій Росії могла бути тільки партійною, він зауважує: вона не відображає інтереси трудівників, не розглядає тем, які

турбують громадян, не відзеркалює фактичну дійсність. Те, що не дозволено бачити в Радянському Союзі вона бачить поза його межами (національне гноблення, експлуатація людини, придушення демократії, кризи, безробіття, голод та ін.) [13,285].

Один з напрямів критики О.Дяків спрямував на великоросійський шовінізм. У статті “Шовіністичне запаморочення...” Він зауважив, що тост Сталіна у Кремлі 24 травня 1945р на честь російського народу “як найвидатнішої нації з усіх націй, які входять до складу Радянського Союзу” - був офіційним осанкціонуванням шовіністичного курсу, що вже й до того існував в імперії [19,289]. Автор це пояснює як потребу для партії зробити ставку на російський шовінізм, як на найбільш надійну опору для її імперіалізму. “ Це дасть змогу,-пише О.Дяків,- надати історично-прогресивної ролі імперіалізові, його всіляко виправдати. Ніби-то загарбницькі походи, були доказом вищості російського народу, бо у них проявились з особливою силою його вищі якості “ [19,310]..

Далі О.Дяків вказує, що розпал шовінізму супроводжується русифікаційною політикою, зокрема, шляхом систематичного фізичного знищення “іногородців” і насадженням російського елементу на неросійських землях. А мета цієї політики – прищепити почуття меншовартості та пошани до російського народу, полегшити асиміляцію, знищити духовно-моральний відпір, підірвати духовні сили визвольної боротьби [19,311]. Заперечуючи таку політику, він твердить: “Нема в світі вищих і нищих народів, повноцінних і неповноцінних. Все інше – расизм. Не визнаємо за російським народом жодних вищих якостей, це все видумки большевиків для гноблення, експлуатації та обдурення” [9,159].

Характерно, що у ставленні до російського народу, автор виступає в руслі Третього Надзвичайного Великого Збору ОУН, у постановах збору було зазначено, що до поневолених народів СРСР слід зарахувати і російський народ. Теж саме бачимо і у платформі УГВР, де говориться про московсько-більшовицький та німецько-гітлерівський імперіалізм, але ніде не згадуються росіяни чи Росія [10,79]. У “Статті наше становище до російського народу”, підсумовуючи свою позицію О.Дяків зазначає: “Треба розрізнати наше становище до російських народних мас і наше становище до російських імперіалістів . Ставлення до російського народу нічим не відрізняється від ставлення до інших народів і впливає з гасла: “Воля народам – воля людині”... ОУН бореться не проти російського народу а за визволення України від гніту російсько-більшовицьких загарбників” [9,154]. Водночас,автор закликає не забувати, що російський народ привчався і привчається до гноблення інших; не жив ще вільним життям, не знає смаку волі і громадянських прав, а тому мусить усвідомити: російський імперіалізм є причиною його важкого становища протягом усієї історії” [9,164].

Потрібно зазначити, що в такому ж дусі писали і інші публіцисти підпілля: Мирослав Прокоп, Йосип Позичанюк, Всеволод Рамзенко та ін.

Абсолютно заперечуючи будь-який позитив від входження (приєднання) інших республік до складу СРСР, О. Дяків вказує на колоніальне становище України та інших республік. А саме: 1) республіки не мають жодної політичної самостійності; 2) все їхнє господарське життя підпорядковане державі-загарбнику (Росії); 3) республіки є звичайним джерелом сировини; 4) у них розбудовуються лише видобувні галузі, а робиться це, щоб узалежнити колонії від себе і дати легшу працю російському робітникові; 5) вони є звичайним ринком збуту товарів метрополії, при чому товарів, зроблених з сировини республіки (колонії); 6) республіки є джерелом дешевої робочої сили; 7) є ареною колонізації, корінне населення фізично знищується і притуплюється його розвиток [15, 205].

Колоніальне становище економіки України публіцист розкриває також у ще неопублікованій статті “Четверта сталінська п’ятирічка”. Остання, як і попередня, - на думку О. Дякова, - сприяє розбудові лише галузей менш складного і більш метало-місткого машинобудування, призначених для кращої експлуатації багатств України. П’ятирічний план зберігав за Україною роль сировинної бази і аграрного придатку

сталінської метрополії та роль ринку збуту для останньої [7,303]. “Натомість, найбільш розвинута в промисловому відношенні – Московська область. Через виробництво складних машин, автомобілів, апаратів, точного приладдя, текстильних виробів, яких, очевидно Україні за большевицькими економістами не потрібно” [7,304].

Як бачимо, критика О. Дяковим радянської тоталітарної системи не просто відповідала вимозі часу, коли українське підпілля перейшло до пропагандивних і роз’яснювальних методів боротьби, а була справді на високому теоретичному рівні. Можна стверджувати, що праці О. Дякова та інших публіцистів того часу, у яких викрито тоталітарну радянську систему, належать до зразків не лише української, а й світової політичної думки. Логічним висновком, який випливав з критики і зроблений у кінці 1940-их років, був розвал Радянського Союзу: “Антагоністичні суперечності у середині ССРСР разом із суперечностями, що випливають з колоніальної політики призведуть до знищення сталінської імперії - ССРСР” [8,224].

Злочинність більшовизму, правда вже в дещо іншому аспекті, О. Дяків розкриває у статті “Кінець другого етапу большевизації країн центральної та південно-східної Європи”. На його думку, знищення лідерів ряду держав Східної Європи, та розпуск лівих сил, які не лояльні до СРСР, були одним з проявів послідовно здійснюваного, суворо дотриманого плану большевизації цих країн [5,389]. У своїй праці О. Дяків критикує європейських політиків, котрі стверджують, що є замало фактів, щоб передати справу на розгляд до ООН. Він попереджує, що ці країни можуть бути включені до складу СРСР, а це безперечно прискорить підготовку світової війни [5,391].

Автор вказує, що схема большевизації Східної Європи така ж, як і в Радянському Союзі і за характеристичними ознаками її можна поділити на три етапи: на першому – вирішальним фактором була радянська окупація країн, що стала гарантією подальших успіхів Кремля. Найбільш характерною особливістю цього етапу є розбудова компартій – московської агентури. Насаджуючи в урядах своїх людей, компартії проводять політику розпалювання соціальної ворожнечі з метою об’єднання навколо компартії невдоволених працюючих мас. Другий чинник зміцнення позицій – терор проти тих сил, що змагають за справжню незалежність [5,394].

Найхарактернішою ознакою другого етапу є боротьба проти легальної опозиції, а її розгром – завершенням етапу [5,395]. При цьому компартії діють двома шляхами: політичного розкладу і насильної ліквідації [5,396]. На другому етапі комуністи легалізують своє становище “виборами” – в обстановці терору, безправ’я та жахливих махінацій. З кінця другого етапу комуністи вже займають монопольне становище. Водночас це призведе до росту прогресивних національно-визвольних сил [5,400].

З 1947р (це рік написання статті) починається перехід до третього етапу, який характеризується цілком очевидним монопольним становищем компартій, чисткою в їх рядах “побудовою соціалізму” [5,400]. Ще одним елементом цього етапу стали договори про дружбу, співробітництво і взаємодопомогу, які є дальшим продовженням плану анексії [5,401]. На третьому етапі побудова соціалізму проходитиме у прискореному порядку, але не обов’язково повинна закінчитись до часу включення цих країн до складу СРСР [5,402].

Підсумовуючи свої міркування, О. Дяків зазначає, що для країн Східної Європи нема нічого іншого як стати на шлях революційної боротьби, згуртуватись в єдиний фронт поневолених народів [5,402].

У працях О. Дякова знайшла також відображення революційна боротьба ОУН та УПА. Зокрема, це статті “Українська Повстанча Армія – носій ідей визволення та дружби народів” та “Вклад ОУН у справу творення і розбудови УПА”, які теж написані в руслі постанов Третього НВЗ ОУН та платформи УГВР. УПА для О. Дякова - це “революційна, чисто народна армія”, яка бореться за “право кожного народу жити своїм вільним життям у своїй власній, незалежній національній державі” [16,100]. У своїй боротьбі вона висуває потребу спільних дій і співпраці поневолених народів, тому при ній створені національні

відділи грузинів, вірмен, узбеків, азербайджанців, татар та інших народів ССРСР [17,103]. А широка роз'яснювальна робота серед італійців, угорців, румун часто призводила до того що вони відмовлялись воювати проти УПА [16,102]. Автор наводить також факти, які свідчать, що червоноармійці поширювали повстанську літературу, саботували, накази командирів, відмовлялись від боротьби з упівцями [16,102].

У цій же статті О. Дяків торкається і українсько-польських взаємин. Публіцист констатує: “Сумний вантаж минулого, вантаж ненависті і постійної ворожнечі не дозволив обидвом народам знайти спільної мови. Поляки спочатку оцінили більшовиків як союзників. І пішли на співпрацю в боротьбі проти українців. Але УПА, керована УГВР і тоді пояснювала полякам, що більшовики готують польському народу таке саме поневолення, і що він мусить обрати в боротьбі з більшовиками революційний шлях спільно з українським та іншими народами” [16,119]. Далі публіцист зазначає, що в 1945-1946 роках подекуди польське населення починає допомагати УПА, а не більшовикам. Зароджується політична і військова співпраця українських і польських підпільних організацій і їх збройних відділів [16,126].

О.Дяків констатує: велика заслуга у творенні і розбудові УПА належить ОУН, яка увесь час прищеплювала переконання, що визволення України може відбутись лише в результаті всенародної боротьби і тільки за опертя на власні сили [1,135]. З самого початку головним в її діяльності була підготовка збройного визвольного повстання. Публіцист вказує, що участю у збройних виступах на Закарпатті у 1938-39рр, у Галичині проти поляків, восени 1939р, під час більшовицької окупації 1939-41рр, ОУН створила моральні передумови для зародження УПА [1,136]. Захопивши, залишену Червоною армією зброю, оголосивши кампанію по її збору, ОУН сформувала перші відділи УПА. Тільки ОУН могла розв'язати і розв'язала питання фахових командних сил для армії. Організувала старшинські і підстаршинські школи для відділів УПА, заняття в яких проводили діячі ОУН [1,136-138]. А безпосередньо у жовтні 1942р член ОУН Остап почав формувати на Поліссі перші збройні групи з метою боротьби проти німців [1,139]. Програмові постанови Третього НВЗ ОУН, увійшли в ідейно-політичну скарбницю УПА. А її ріст і потреба окремого політичного керівництва призвели до того, що в липні 1944р утворено УГВР, якій УПА цілковито підпорядкувалась [1,142].

Нагадаємо, що саме створення та подальша діяльність УГВР, атакож підпорядкування їй УПА були одними з головних причин післявоєнного конфлікту та подальшого розколу в ОУН. У своїх статтях О.Дяків не розкриває цієї теми. Про його, а також про думки інших діячів підпілля на Україні стосовно цих проблем ми можемо довідатись лише з його листування. А ще один момент суперечностей – ідеологічний, відображений у статті “Яка філософія – ідеалістична чи матеріалістична обов'язує членів ОУН?”.

Публіцист пише, що Третій НВЗ ОУН прийняв чітку постанову: ОУН не зв'язує себе жодною філософією і тому її члени можуть визнавати як філософський матеріалізм, так і ідеалізм [20,145]. На його погляд, філософія поділяється на два засадничі напрямки: ідеалістичний, за яким рух, ідея існували першими і скоріше від природи, а матерія є витвором духу; матеріалістичний, що в основу всього кладе матерію, вважає її за первинну, а дух, свідомість – похідними [20,145]. При цьому боротьба між ними в науці не вирішена ще й до сьогодні. Отже, коли прив'язувати до ОУН ту чи іншу, це означає не прислухатись до розвитку науки, прирікати себе на мертвеччину, закостеніння. “Світоглядна незавершеність не послаблює нас в ідейно-політичній площині, а навпаки, скріплює, бо забезпечує нас від постійних ідеологічних хитань, змін, доповнень, світоглядних криз. В іншому випадку науку потрібно було б підпорядкувати партії, як це зробили більшовики [20,146-149].

Автор вважає, що не філософія є обов'язковою для членів ОУН, а програма та суспільно-політична ідеологія. А вибір значною частиною членів ідеалістичної філософії – це не переконання про її наукову вищість, а з “бажання плекати в наших кадрах на

філософському ідеалізмі високоідейне поставлення до життя, миттєвим ідеалізмом виховувати тип людини сталювої волі” [20,150]. Він стверджує, що ідейність кадрів повинна плекатись не прийняттям тої чи іншої філософії, а добре організованим і проведеним вихованням. “Борючись за справжній народний лад, за забезпечення народів усіх демократичних прав і свобод, ОУН не накидуватиме в Українській Державі свою ідеологію як панівну” [20,152].

Як бачимо теоретична спадщина О.Дякова заслуговує на належну увагу. Вона належить до зразків вітчизняної політичної думки, яка ще мало досліджена. В його працях простежується не лише добра обізнаність в суспільних науках, а й реалістичне бачення та критика дійсності. На основі праць О.Дякова, а також інших публіцистів ми можемо також простежити ідейно-світоглядні та теоретичні основи діяльності ОУН та УПА в кінці 1940-их років.

Література та джерела

1. Вклад ОУН у справу творення і розбудови УПА// Дяків-Горновий. Ідея і Чин. Повна збірка творів. – Нью-Йорк –Торонто – Мюнхен, 1968. – 408с.
2. Дичковська Г. ОУН-УПА і національне питання// Визвольний шлях. – 1993. - №3.
3. Ганьба 20-го сторіччя // Дяків-Горновий. Ідея і Чин.
4. Державний архів Служби безпеки України (ДАСБУ) - Фонд друкованих видань. - Спр.№376. - Т.4.
5. ДАСБУ - Фонд друкованих видань. - Спр. №372. - Т.15.
6. ДАСБУ - Фонд друкованих видань. - Спр.№372. - Т.18.
7. ДАСБУ - Фонд друкованих видань. - Спр. №376. - Т.33.
8. На більшовицькому ідеологічному фронті// Дяків-Горновий. Ідея і Чин.
9. Наше становище до російського народу // Дяків-Горновий.Ідея і Чин.
10. ПотічнийП. Українсько-російські відносини в політичній думці українського підпілля часу Другої світової війни// Сучасність. – 1986. – №7 – 8.
11. Перспективи нашої боротьби // Дяків-Горновий.Ідея і Чин.
12. Підсумки успіхів нашої національно – визвольної боротьби // Дяків-Горновий. Ідея і Чин.
13. Про свободу преси в СРСР// Дяків-Горновий. Ідея і Чин.
14. Русначенко А.М. Народ збурений : Національно – визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940-50-их роках. – К., 2002.- 519 с.
15. СРСР – країна найжорстокішого гноблення народів і визиску працюючих // Дяків-Горновий. Ідея і Чин.
16. Українська Повстанча Армія – носій ідей визволення і дружби народів // Дяків-Горновий.Ідея і Чин.
17. Центральнтий державний архів вищих органів влади і управління України(ЦДАВОВУУ) - Ф.3833. - Оп.1. - Спр.168.
18. Чому в нашій боротьбі ми ставимо на власні сили // Дяків-Горновий.Ідея і Чин.
19. Шовіністичне запаморочення і русифікаційна гарячка большевицьких імперіалістів// Дяків-Горновий. Ідея і Чин.
20. Яка філософія – ідеалістична чи матеріалістична обов’язує членів ОУН? // Дяків-Горновий. Ідея і Чин.
21. Особистий архів автора. – Спогади В.Кука. Записані 21.01.2004р. у м.Києві.